

PROGRAM KONSERWACJI I RESTAURACJI ELEWACJI KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. MARCINA Z TOURS BISKUPA W KRASICZYNIE

Autor: mgr Radomir Dawidziak

Rzeszów, kwiecień 2024

1. HISTORIA OBIEKTU¹

Parafia rzymskokatolicka w Krasieczynie erygowana została przed 1625 roku, przy ufundowanej w 1619 roku kaplicy zamku krasieczyńskiego, zlokalizowanej w tzw. Baszcie Boskiej. Obecny murowany kościół parafialny wzniesiony został staraniem Ludwika z Mniszchów Potockiej w latach 50. XVIII wieku. Aktu konsekracji nowo wzniesionej świątyni dokonał w 1760 biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski. Uszkodzony w czasie działań wojennych 1915 roku, poddany został gruntownej odnowie w okresie międzywojennym, zachowując swój oryginalny późnobarokowy charakter. Ponownie zdewastowany w 1940 roku przez żołnierzy sowieckich, w okresie okupacji Krasieczyna przez ZSRR. Odrestaurowany po II wojnie światowej zyskał nowy wystrój wnętrza, m.in. późnobarokowe ołtarze boczne pochodzące z rozebranego drewnianego kościoła parafialnego w Dubiecku.

2. OPIS OBIEKTU²

Kościół położony jest w centrum wsi, w bezpośredniej bliskości zespołu zamkowo-parkowego (teren kościoła od parku rozdzielony drogą), w kierunku pn. Orientowany. Kościół jednonawowy, trójprzęsłowy, na rzucie wydłużonego prostokąta z wyodrębnionym od wsch. węższym, jednoprzęsłowym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, do którego od pn. i pd. przylegają niewielkie przybudówki na rzucie zbliżonym do kwadratu mieszczące zakrystię i składzik. Nawa i prezbiterium tej samej wysokości, nakryte jednokalenicowym, wspólnym dachem siodłowym, nad apsydą opadającym trójpołaciowo, od frontu osłoniętym ścianą szczytową fasady. Na kalenicy sześcioboczna wieżyczka na sygnaturkę z ażurową latarnią nakrytą baniastą kopułką. Dachy nad zakrystią i składzikiem trójspadowe, o kalenicy prostopadłej do bocznych ścian kościoła. Nad kruchtą dach pogrążony.

Elewacje - elewacja zach. (fasada) flankowana dwoma wydatnymi, ustawionymi ukośnie przyporami, tworzącymi efekt wklęsłości. Jednokondygnacyjowa, pięciopolowa, zwieńczona wydatnym szczytem wykreślonym falistą linią i ujętym profilowanym gzymsem. Rozczłonkowana pilastrami dźwigającymi belkowanie. Pośrodku, na osi okno w uszатыm obramieniu. Na odwrociu przypory północnej, między pilastrami wyeksponowany wątek mieszany (kamiennie- ceglany). W przyziemiu fasady kruchta o zaokrąglonych narożnikach podkreślonych pilastrami. Elewacje boczne rozczłonkowane pilastrami dźwigającymi belkowanie, przebiegające pod okapem dachu. Okna zamknięte łukiem segmentowym, w uszатыch obramieniach.

---

¹ Historia obiektu z karty ewidencyjnej zabytku autorstwa mgr inż. Andrzeja Sowy, październik 2007.

² Opis obiektu częściowo z karty ewidencyjnej zabytku autorstwa mgr inż. Andrzeja Sowy, październik 2007.

3. BUDOWA TECHNOLOGICZNA

Kościół murowany z cegły i kamienia. Elewacje gładko tynkowane i malowane monochromatycznie z delikatnym podziałem kolorystycznym na kremowe płaszczyzny i białe detale architektoniczne. Na odwrociu przypory północnej, między pilastrami wyeksponowany wątek mieszany (kamienniego- ceglany). W blendach (ślepych oknach prezbiterium malarska imitacja okien. Obróbki blacharskie wykonane z blachy ocynkowanej, pomalowanej w kolorze czerwonym. Nad cokołem daszek z dachówki karpiówki.

4. STAN ZACHOWANIA

Ściany elewacji zabrudzone, w dolnych partiach widoczne są ślady wilgoci. Tynki spękanе, zdegradowane, miejscowo odspojone od podłoża. Występują liczne ubytki tynków i warstwy malarskiej. Detale architektoniczne elewacji z ubytkami formy. W ubytkach widoczne wtórne uzupełnienia i reparacje. Warstwa malarska spudrowana i złuszczone, odspojona od podłoża, z ubytkami. Dodatkowo tynki mocno zabrudzone z dużymi przebarwieniami i zaciekami w szczególności w dolnych partiach. Miejscami występują zawilgocenia co doprowadza do zmurzenia, wykruszania wraz z odpajaniem tynku od podłoża. Widoczne są również ślady wykwitów solnych i siarczanów, które powodują bardzo mocny destrukcyjny tynków w dolnych partiach ścian. Wątek mieszany (kamienniego-ceglany) na odwrociu przypory północnej lekko zabrudzony z drobnymi ubytkami kamienia i cegły. Polichromia w postaci malowanych okien elewacji prezbiterium w stanie złym. Warstwa malarska skruchała i odspojona od podłoża z dużymi ubytkami. Obróbki blacharskie nieszczelne, miejscowo poluzowane i odspojone od podłoża- przez co detale architektoniczne, szczególnie gzymsy są narażone na niekorzystne działanie czynników atmosferycznych. Daszek z dachówek nad cokołem niekompletny, niektóre dachówki obluzowane, spękanе i z ubytkami. Są również miejsca gdzie brakuje dachówek.

5. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Zakłada się wykonanie pełnej konserwacji elewacji zabytkowego kościoła pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie, obejmującej konserwację tynków, detali architektonicznych, wątków ceglanych kamienno- ceglanych i kamiennych, polichromii (iluzjonistycznych okien elewacji prezbiterium), przegląd i konserwację obróbek blacharskich i dachówek nad cokołem.

6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KONSERWACJA TYNKÓW ELEWACJI

- Wykonanie dokumentacji stanu zachowania przed konserwacją.
- Wykonanie badań odkrywkowych w celu ustalenia szczegółowej budowy obiektu oraz historycznej kolorystyki elewacji.
- Skucie odspojonych i rozwarstwionych tynków zależnie od zasięgu odspojień.
- Oczyszczenie powierzchni wątków i zachowanych tynków (metodą strumieniowo-ścierną lub doczyszczanie ręczne).
- Sptukanie pyłu/ doczyszczanie powierzchni wodą pod ciśnieniem.
- Odgrzybienie porażonej biologicznie powierzchni ścian np. Adolit Remmers.
- Ewentualne odsolenie zasolonej powierzchni ściany (mechanicznie lub metodą migracji do rozszerzonego środowiska.
- Iniekcja ciśnieniowa spękań zaprawą na bazie wapna trasowego np. Oxal VP i T prod. Mc Bauchemie lub preparatem prod. Remmers np. Bohrlohsuspension. Wykonanie zszywania spękań muru prętami nierdzewnymi w formie spirali osadzonymi w systemowej zaprawie. (np. systemem Remmers, Helifix lub Statical - prace wykonać zgodnie z instrukcją producenta oraz ogólnie przyjętą praktyką konserwatorską) - zabiegi te stanowią wzmocnienie i stabilizację konstrukcji budynku.³

---

³ Iniekcja i zszywanie stanowią tylko miejscową naprawę widocznych spękań tynków. Iniekcja i zszywanie nie stanowią wzmocnienia konstrukcyjnego. Ewentualne wzmocnienie i stabilizacja konstrukcji murów budynku powinny być realizowane na podstawie oddzielnej ekspertyzy technicznej i projektu budowlanego.

- Impregnacja wątków i zachowanych partii tynków np. mineralnym środkiem wzmacniającym np. Silikatfestiger prod. Remmers lub wodorozcieńczalny preparat wzmacniający na bazie krzemianów, przeznaczony do wzmacniania strukturalnego lub powierzchniowego osłabionego muru.
- Szpryc- fabrycznie wymieszana sucha zaprawa odporna na siarczany np. Vorspritzmörtel (pokrycie max. 20% powierzchni).
- Wykonanie tynków renowacyjnych w partii cokołowej do wys. ok. 2 m oraz miejscowe wykonanie tynków ok. 30 % powierzchni, np. w systemie Grundputz Remmers lub systemowe tynki renowacyjne WTA.
- Ewentualne wklejanie w miejscu spękań siatki poliestrowej (ok. 20% całkowitej powierzchni).
- Wykonanie tynków w wyższych partiach ścian (tynki wapienno- cementowe np. GREINPLAST ZTR lub wapienno-trassowe np. Optosan Reno Putz lub inne).
- Ewentualne wykonanie szlichty cienkowarstwowej o kolorze zbliżonym do tynków tradycyjnych wapiennych np. tynk cienkowarstwowy na bazie cementowo-wapiennej z dodatkiem włókien szklanych w kolorze tynku wapiennego np. Universalputz KEIM) lub KEIM Turado lub inne.
- Odtworzenie warstwy wykończeniowej w kolorze analogicznym do oryginału ustalonego na podstawie badań lub kolor farby dobrany zostanie komisyjnie na podstawie wykonanych przez wykonawcę prób kolorystycznych na obiekcie. Farby krzemianowe prod. KEIM Granital lub Restaurolasur.

KONSERWACJA DETALI ARCHITEKTONICZNYCH

- Wykonanie dokumentacji stanu zachowania przed konserwacją.
- Wykonanie badań odkrywkowych w celu ustalenia szczegółowej budowy obiektu oraz historycznej kolorystyki detali architektonicznych.
- Podklejenie odspojonych i rozwarstwionych detali i gzymsów.
- Skucie fragmentów dekoracji, które nie nadają się do podklejenia.
- Oczyszczenie powierzchni detali architektonicznych metodą dobraną na podstawie prób (strumieniowo- ścierna, oczyszczanie termiczne, chemiczne oraz mechaniczne doczyszczanie nożami i szczotkami).
- Doczyszczanie powierzchni wodą pod ciśnieniem/ sflukowanie pyłu.

- Odgrzybienie porażonej biologicznie partii dekoracji preparatem likwidującym biologiczne skażenie podłóży np. Adolit Remmers.
- Impregnacja zachowanych partii dekoracji np. preparaty na bazie krzemianów np. Silikatfestiger prod. Remmers wodorozcieńczalny preparat wzmacniający, przeznaczony do wzmacniania strukturalnego lub powierzchniowego osłabionego muru.
- Wykonanie obrzutki na całej skutej powierzchni np. fabrycznie wymieszana sucha zaprawa mineralna odporna na siarczany np. szybkowiążąca obrzutka specjalna, fabrycznie wymieszana sucha zaprawa mineralna odporna na siarczany np. Vorspritz prod. Remmers.
- Rekonstrukcja większych ubytków dekoracji zaprawą na bazie wapna dołowanego i suszonego piasku kwarcowego (ewentualna modyfikacja żywicą akrylową); technika zależna od rodzaju rekonstruowanej formy, ewentualne użycie gotowych zapraw do wykonywania gzymsów ciągnionych i odlewów np. Grundputz prod. Remmers lub Grobzugmortel prod. Remmers lub inne.
- Uzupełnienie ubytków formy kitem mineralnym barwionym w masie np. sucha zaprawa fabrycznie wymieszana Restaurielmörtel Remmers do odrestaurowania, uzupełniania i reprofilowania podłóży mineralnych lub Universalputz KEIM lub Optosan NSR prod. OPTOLITH, barwiony pigmentami.
- Odtworzenie warstwy wykończeniowej w sposób analogiczny do oryginału ustalonego na podstawie badań lub kolor farby dobrany zostanie komisyjnie na podstawie wykonanych przez wykonawcę prób kolorystycznych, KEIM Reversil lub KEIM Restaurolasur.

KONSERWACJA WĄTKÓW MIESZANYCH KAMIENNO- CEGLANYCH (NA ODWROCIU PRZYPORY PÓŁNOCNEJ) ORAZ KAMIENNYCH (COKÓŁ)

- Wykonanie dokumentacji stanu zachowania przed konserwacją.
- Odczyszczenie powierzchni wątków - „piaskowanie” w otulinie wodnej, lub odczyszczenie parą wodną lub gorącą wodą pod ciśnieniem (agregatem ciśnieniowym firmy Kärcher).
- Czyszczenie chemiczne (zależnie od efektów) będzie wspomagane czyszczeniem mechanicznym (noże, skalpele, dłutka, papier ścierny) oraz „piaskowaniem”.
- Impregnacja najbardziej osłabionych partii kamienia i cegły preparatem Grundex STO lub preparatem opartym na estrach kwasu krzemowego prod. REMERS lub KEIM.

- Uzupełnienie ubytków kitem mineralnym o spoiwie hydraulicznym tzw. kity tradycyjne (cement, wapno, zmielony oryginalny kamień lub cegła, pigmenty mineralne) ewentualnie gotowe masy do kitowania piaskowca i cegieł np. Remmers Restauriemortel lub Optosan NSR prod Optolith.
- Uzupełnienie ubytków spoiny w sposób naśladowczy do oryginału ustalonego na podstawie badań.
- Zabezpieczenie powierzchni wątków przed przenikaniem wody opadowej poprzez nasączenie krzemooorganicznym środkiem hydrofobowym Funcosil SNL prod. Remmers (impregnat siloksanowy).

KONSERWACJA POLICHROMII (ILUZJONISTYCZNE OKNA ELEWACJI PREZBITERIUM)

- Wykonanie badań odkrywkowych w celu ustalenia czy w płycinach elewacji frontowej dzwonnicy-bramy zachowały się historyczne polichromie (widoczne na zdjęciach archiwalnych) oraz ustalenia pierwotnej kolorystyki obiektów dzwonnicy-bramy i muru z bramkami.
- Wstępne usunięcie luźnych zabrudzeń (kurz, pajęczyny itd.)
- Podklejenie odspojonych tynków ścian elewacji lub muru (Ledan TA1, TB2).
- Żyłowanie spękań.
- Odczyszczenie polichromii z brudu.
- Usunięcie wtórnych przemalowań oraz wadliwych retuszy i zaplamień (metoda dobrana na podstawie testów)
- Warstwowe uzupełnienie ubytków tynku (tynk renowacyjny lub wapienny).
- Uzupełnienie ubytków pobiał.
- Uzupełnienie ubytków oraz rekonstrukcja oryginalnej warstwy malarskiej, suche pigmenty w żywicy odwracalnej, odpornej na warunki atmosferyczne Paraloid B72 lub B82 w rozpuszczalniku lub farby krzemianowe np. KEIM Restaurolasur.
- Utrwalenie powierzchni malowideł warstwą zabezpieczającą przed działaniem warunków atmosferycznych i UV.

PRZEGLĄD I KONSERWACJA OBRÓBEK BLACHARSKICH

- Zabezpieczenie obróbek blacharskich folią i taśmą na czas prowadzenia prac przy elewacjach – w miejscach gdzie jest to możliwe.
- Przegląd obróbek blacharskich, szczególnie w partiach gzymsów elewacji frontowej.
- Oczyszczenie obróbek blacharskich z zanieczyszczeń powstałych w trakcie prac konserwatorskich.
- Uszczelnienie połączeń pomiędzy poszczególnymi elementami blachy.
- Wymiana skorodowanych elementów.
- Uszczelnienie szczelin pomiędzy blachą a tynkiem zaprawą mineralną lub elastyczną masą dekarską.

Konserwacja obróbek blacharskich nie stanowi całkowitej wymiany (wykonania od nowa) obróbek blacharskich, rynien i rur spustowych oraz pokrycia dachu. Zatem nie daje stu procentowej gwarancji, że nie będą one źródłem zacieków na elewacji spowodowanych np. pierwotnymi wadami wykonania pokrycia dachu, obróbek blacharskich i systemu odprowadzania wody.

Program nie obejmuje montażu kolców na obróbkach blacharskich. Kolce montowane przy użyciu kleju szybko odpadają i nie spełniają swojej roli. Natomiast kolce montowane przy użyciu wkrętów powodują rozszczelnianie obróbek blacharskich, a w konsekwencji zniszczenie detali architektonicznych i tynków.

DASZEK Z DACHÓWEK NAD COKOŁEM

- Z uwagi na dużą destrukcję dachówki w partii cokołowej przewiduje się jej wymianę na nową o kształcie zbliżonym do oryginalnej (karpiówka fabryczna- współcześnie produkowana). Ewentualnie w zależności od decyzji komisji konserwatorskiej dopuszcza się wymianę dachówki na blachę analogiczną jak pokrycie dachu kościoła.

7. SPIS FOTOGRAFII

1. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Widok ogólny. Stan przed konserwacją.
2. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja frontowa. Stan przed konserwacją.
3. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja południowa. Stan przed konserwacją.
4. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja południowa, fragment. Stan przed konserwacją.
5. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja południowa, widok ogólny. Stan przed konserwacją.
6. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja Północna. Stan przed konserwacją.
7. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja Północna. Odwrocie przypory. Stan przed konserwacją.
8. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja Północna. Ściana zakrystii. Stan przed konserwacją.
9. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja wschodnia. Stan przed konserwacją.
10. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Elewacja wschodnia. Stan przed konserwacją.
11. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Detal architektoniczny elewacji południowej (gzyms). Stan przed konserwacją.
12. Kościół parafialny pw. Św. Marcina z Tours biskupa w Krasieczynie. Cokół. Stan przed konserwacją.